

EMIGRATION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: CAUSES AND FISCAL-BUDGETARY EFFECTS

EMIGRAREA IN REPUBLICA MOLDOVA: CAUZE SI EFECTE BUGETAR-FISCALE

Andrei PETROIA, dr.

Email: petroia5@hotmail.com

Academia de Studii Economice a Moldovei,

Departamentul "Finanțe și Asigurări",

Republica Moldova, mun. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61

ABSTRACT. Labor migration remains a global phenomenon and more and more countries remain to be affected by this phenomenon. One of the main causes of the intensification of the migration process is globalization. The increase in interdependence between countries, facilitated by technological development, the frequency of transactions in goods, services and capital, together with the development of telecommunications and international transport, have had the effect of increasing the number of people who saw international migration as a way to escape poverty, unemployment and social, economic and political pressures in the country of origin.

The Republic of Moldova is not an exception, being severely affected by the phenomenon of migration. The specifics of the evolution of migration processes in the Republic of Moldova are conditioned both by socio-economic and political changes and the process of democratization of society, as well as the development of market relations, the emergence of opportunities to obtain citizenship of European Union countries and other developed countries, visa liberalization for the citizens of the Republic of Moldova, etc.

International labor migration helps the citizens of the Republic of Moldova to survive in times of social and economic crisis, to cope with complex and profound socio-political, socio-economic and socio-cultural transformations. At the same time, it exacerbates a wide range of issues related to the socio-demographic security of the country and its subsequent civilizational development, but also has detrimental consequences on the budgetary-fiscal sector in the country.

Key words: labor migration, remittances, National Bureau of Statistics, developing countries, low-income countries, Republic of Moldova.

JEL CLASSIFICATION: E62, F22, H69, O15, R23

1. INTRODUCERE

Migrația forței de muncă rămâne a fi un fenomen global și tot mai multe țări rămân afectate de fenomenul dat.

Schimbările economice și politice din țările Europei Centrale și de Est, împreună cu tensiunile etno-sociale în regiune, au efectat transformarea unor țări din țări tranzit în țări de destinație. În rezultat, multe din aceste țări se confruntă cu o migrațiune vastă, însă legislația și infrastructura este insuficientă sau lipsește pentru a face față consecințelor economice și sociale.

Una din cauzele principale al intensificării procesului de migrație este și globalizarea. Creșterea interdependenței între țări, facilitată prin dezvoltarea tehnologică, frecvența tranzacțiilor cu bunuri, servicii și capitaluri, împreună cu dezvoltarea domeniului telecomunicațiilor și a transportului internațional, au avut drept efect creșterea amplă a numărului persoanelor care vedeau în migrațiunea internațională o modalitate de a scăpa de sărăcie, șomaj și presiuni de ordin social, economic și politic în țara de origine.

În acest context regional și internațional, Republica Moldova nu este o excepție, fiind afectată grav de fenomenul migrației. Specificul evoluției proceselor migraționiste în Republica Moldova sânt condiționate atât de schimbările cu caracter social-economic și politic, cum ar fi consecințele

destrămării URSS și conflictului armat din stânga Nistrului, cât și de procesul de democratizare a societății, precum și dezvoltarea relațiilor de piață, apariția unor oportunități de a obține cetățenia unor țări din Uniunii Europene și alte țări dezvoltate, liberalizarea regimului de vize pentru cetățenii Republicii Moldova etc.[MORCOTÎLO I., FALA A., 2014]

Toate aceste procese, în mare parte de ordin obiectiv, au influențat și în continuare influențează schimbarea tabloului demografic. Iar fenomenul migrației în statul nostru capătă tot mai mare amploare.

Migrația internațională a forței de muncă ajută cetățenii Republicii Moldova să supraviețuiască în perioade de criză socială și economică, să facă față unor complexe și profunde transformări sociopolitice, socioeconomice și socioculturale. În același timp, ea acutizează o gamă largă de probleme legate de securitatea sociodemografică a țării și dezvoltarea ei civilizațională ulterioară, dar și are consecințe nefaste asupra sectorului bugetar-fiscal din țară.

2. ESENȚA FENOMENULUI MIGRAȚIEI

Termenul de migrație provine din franceză (*migration*) și latină (*migratio, -onis*), și reprezintă fenomenul de deplasare în masă a unor populații de pe un teritoriu pe altul, determinat de factori economici, sociali, politici sau naturali.

Vorbind despre migrație, trebuie să ne referim la cele două componente ale acesteia: *emigrația și imigrația*.

A *emigra*. Emigrare reprezintă acțiunea de a pleca din patrie și a se stabili (definitiv sau temporar) în altă țară.

A *imigra*. Imigrare reprezintă acțiunea de a veni într-o țară străină pentru a se stabili aici.

Emigrația, în sensul migrației oamenilor, legale sau ilegale, către alte state, constituie un factor de interes major pentru statul-sursă și instituțiile sale, întrucât acesta are nevoie de o cunoaștere cât mai precisă a populației care emigrează, a cauzelor care o favorizează sau împiedică. Aceste cauze sunt dezvoltate ulterior în studii care iau în considerare o multitudine de factori, de la politico-sociali la economici, culturali, etnici, religioși. Pe baza unor astfel de studii se pot elabora prognoze pe termen scurt, mediu și lung cu privire la aspecte demografice pe regiuni, zone și țări, poate fi argumentată adoptarea actelor normative, precum și a politicilor sectoriale adecvate. Plecarea multor persoane la muncă în străinătate a creat în unele zone decalaje demografice serioase. În estul și sud-estul Europei sunt sate întregi în care au rămas numai persoane în etate, ca urmare a plecării la muncă în străinătate a populației active, sate ce riscă să dispară, cu toate consecințele ulterioare.[Compendiul Statistic, 2017]

3. CAUZELE EMIGRĂRII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Goniți de sărăcie și de lipsa perspectivei de viitor, cetățenii Republicii Moldova își lasă casele, satele și bătrânii, care ar pleca și ei dacă ar putea. Potrivit experților, odată cu descoperirea fraudei bancare, în Republica Moldova a început un al doilea val de migrație, a populației tinere, angajate, bine plătite, cu familii și copii.

Migrația a devenit în timp ciurma care consumă Moldova. Dacă la sfârșitul anilor '80, Republica Moldova avea o populație de aproximativ 4,5 milioane de oameni, în 2018, potrivit datelor Biroului Național de Statistică de la Chișinău, în țară trăiesc puțin peste 3,5 milioane de persoane. Totodată, potrivit unui studiu realizat la comanda BBC, Republica Moldova este țara cu cea mai mare rată de scădere a populației din lume, iar zilnic 106 persoane pleacă în alte țări mai dezvoltate.

Republica Moldova deja a pierdut un potențial demografic foarte mare. Peste 600.000 de cetățeni s-au stabilit permanent peste hotare. Migrația de muncă s-a transformat în migrație definitivă.

Din punct de vedere socio-economic, cel mai important efect este că noi pierdem populația tânără, aptă de muncă, bine pregătită, care va contribui la creșterea economiilor europene și nu a noastră. [DADUSH U., 2004]

Potrivit estimărilor specialiștilor, către anul 2050 populația Moldovei s-ar putea micșora până la 1,5 milioane de oameni. Asta din cauza migrației și a sporului natural negativ. Sociologii consideră că autoritățile trebuie să continue reformele nu doar în domeniul economic, dar și în cel al sănătății și educației.

Cauzele principale care au condus la emigrare:

1. Obținerea veniturilor mici și condițiile nefavorabile de trai.
2. Atmosfera social-politică insuportabilă.
3. Lipsa încrederii populației în formațiunile politice.
4. Nivelul scăzut de educație și cultură în țară.
5. Lipsa locurilor de muncă.
6. Viitorul incert pe care îl au oamenii în țara-mamă.
7. Slaba evoluție a infrastructurii țării și lipsa perspectivelor de dezvoltare personală a populației.

Cele mai îndrăgite destinații pentru emigranții moldoveni sunt Italia, SUA, Canada, Germania și Israelul. Iar din statele CSI – Federația Rusă și Ucraina. La adaptarea morală și psihologică în aceste state, contribuie diasporele moldovenești care funcționează acolo. Acestea creează ambianța culturală și socială, care îi ajută pe migranți să se adapteze mai ușor în noile condiții și să se integreze în noua țară și să ajungă la condițiile de a primi actele de ședere pe termen lung. Numărul estimativ al moldovenilor care se afla peste hotare țării este reprezentat în Tabel 1.

Tabelul 1. Migrația forței de muncă temporară /circulară după sexe și țările de destinație, mii persoane

Țările de destinație	Total			Bărbați			Femei		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Total plecați	341,9	325,4	319,0	219,0	210,8	212,3	122,8	114,6	106,7
din care în :									
Federația Rusia	232,8	206,2	184,8	173,9	157,8	143,0	58,9	48,4	41,8
Italia	49,6	49,2	49,6	11,5	13,5	14,0	38,1	35,7	35,7
Turcia	7,5	11,0	10,4	2,0	2,7	3,0	5,5	8,3	7,4
Israel	8,4	9,2	9,9	1,1	2,4	2,8	7,3	6,8	7,1
Ucraina	4,4	4,6	2,7	3,2	3,3	2,2	1,1	1,3	0,5
Portugalia	2,0	2,4	2,7	1,3	1,8	1,9	0,8	0,6	0,7
Grecia	2,0	1,4	0,6	0,7	0,3	0,2	1,4	1,1	0,4
România	3,8	2,7	2,9	2,6	1,1	1,9	1,2	1,6	1,0
Alte țări	31,4	38,7	55,3	22,8	27,8	43,3	8,6	10,9	12,0

Sursă: [Compendiul Statistic, 2017]

Respectiv, putem observa că exodul de populație ca a emigrat în Rusia, spre finele anului 2016 s-a diminuat, în comparație cu cei plecați în Europa. Deasemenea în țări ca Italia, Israel sau Turcia se atestă o emigrare a genului feminin mai avansată decât sexul opus.

Cei mai mulți moldoveni pleacă și lucrează în domeniul construcțiilor sau se angajează la servicii casnice.

La cele spuse și demonstrate, este de menționat faptul că emigrează în principiu aproape toată populația tânără, iar statisticile spune că 80% din cei plecați peste hotare sunt tineri – Tabelul 2.

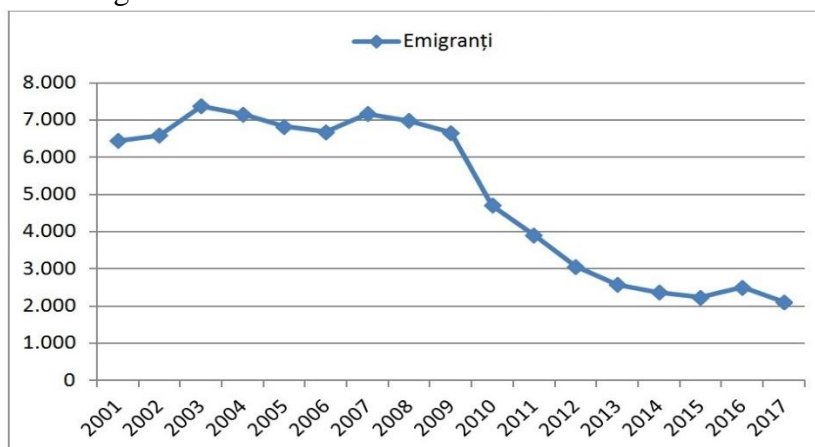
Tabelul 2. Migrația forței de muncă după vârstă, mii persoane

	2014	2015	2016	2017
	Emigranti	Emigranti	Emigranti	Emigranti
vârsta	Ambele sexe	Ambele sexe	Ambele sexe	Ambele sexe
15-19	9467	8886	9825	9722
20-24	16603	15262	18477	18757
25-29	18198	18539	22360	22287
30-34	13514	14933	19287	20479
35-39	10647	11103	14372	15665
40-44	8630	9230	12402	13247
45-49	6928	7471	9894	10754
50-54	6445	6430	7561	8163

Sursă: [Anuarul statistic al Republicii Moldova]

Desigur, aceste date prezentate de Biroul Național de Statistică nu sunt reale ci estimative. Aceasta datorită faptului că mulți moldoveni nu pleacă peste hotare în mod autorizat, ceea ce presupune retragerea vizei de reședință și declararea emigrării pe termen lung sau totdeauna, există doar o mică parte care pleacă autorizat din țară și aceasta făcându-se datorită voinței de a se legaliza peste hotare. [MoldStreet, 2018]

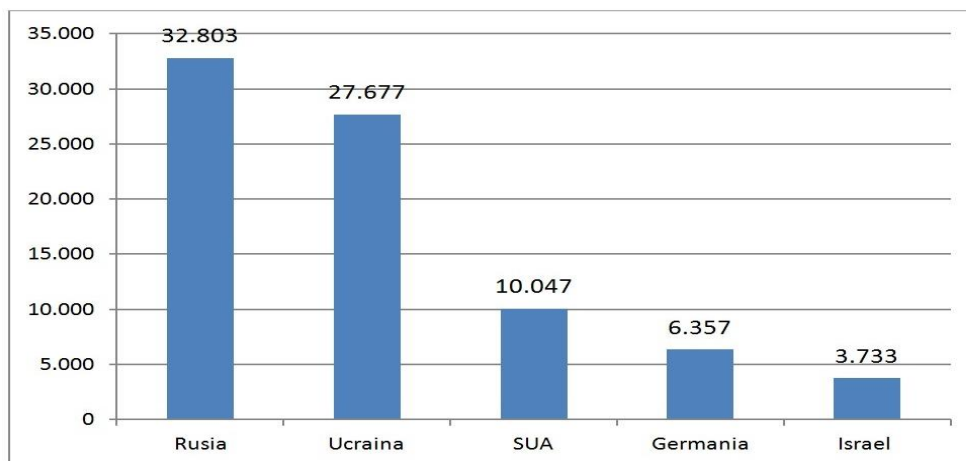
Este de menționat faptul că, persoanele care depășesc pe termen lung sau îndelungat Republica Moldova, nu sunt obligate de legislație să declare acest fapt, iar cei care o fac de cele mai multe ori, constrângerea de a se legaliza peste hotare. Respectiv reprezentăm dinamica emigrărilor autorizate a cetățenilor moldoveni – Figura 1.

Figura 1. Dinamica emigrării autorizate a cetățenilor moldoveni.

Sursă: [MoldStreet, 2018]

Însăși procedura de legalizare implică costuri, timp și o multitudine de documente. Deaceea este greu de crezut că acei care fac acest lucru, parcurg voluntar această idee. Aici în diagramă se observă, cum odată cu obținerea pașapoartelor românești din anul 2009, are loc și scăderea semnificativă a plecărilor autorizate din țară.

Figura 2. Emigrarea autorizată pe țări de destinație în perioada 2001-2017

Sursă: [MoldStreet, 2018]

În perioada anilor 2001-2017 foarte mulți moldoveni s-au mutat reședința în Rusia și Ucraina, aceasta se vede după numărul de persoane care și-au declarat plecarea definitivă, însă cei din SUA, Germania, etc, pleacă neautorizat, cu toate că cunoaștem că numărul emigranților este destul de mare, BNS din Republica Moldova nu poate reflecta acele cifre reale. În Italia, de exemplu, tot în această perioadă sunt înregistrate doar 137 de plecări de persoane, aceasta în condițiile în care în turul doi al alegerilor prezidențiale din anul 2016 la alegeri s-au prezentat la vot moldoveni în număr de aproximativ 60000. [MoldStreet, 2018]

Care ar fi o altă cauză majoră a emigrării neautorizate din Republica Moldova și care deasemenea în cifre nu poate fi văzută de BNS și Biroul de Migrație și Azil, dacă nu redobândirea cetățeniei românești. Cea mai mare parte a cetățeniilor românești acordate moldovenilor a avut loc în anul 2009, și întrucât acesta oferă liberă și deplină circulație pe teritoriul UE, munca legalizată și șederea autorizată, foarte mulți pleacă pe termen destul de îndelungat. În schimb pentru statisticile naționale, acești cetățeni români oficial rămân rezidenți domiciliați în Republica Moldova. [MoldStreet, 2018]

În anul 2018 numărul locuitorilor scade de 100 de ori mai rapid decât arată datele oficiale, iar rezultatele recesămintelor din ultimii ani arată că anual populația noastră scade în proporție de 1,2%. La moment cele mai exacte date sunt că peste hotare sunt aproximativ peste 850000 moldoveni, iar cel mai alarmant este faptul că zilnic pleacă din țară 106 moldoveni definitiv.

4. EFECTELE BUGETARE ȘI FISCALE ALE EMIGRĂRII

Îngrijorarea cu privire la problema emigrării este direct legată de dezvoltarea financiară și economică a țării. Într-o perspectivă de lungă durată, migrația cetățenilor pentru un post de muncă are un efect negativ asupra acestor sfere. În mediu, fiecare 10 ani, din țară pleacă 150.000 de persoane, adică aproape 15% de populație activă din punct de vedere economic (de sigur, aceste date reprezintă o medie). [MAREAU, F., 2004]

Inițial, câștigurile trimise de migranți din străinătate, a contribuit la creșterea consumului în țară. Însă posibilitățile statului de a răspunde la cerere au fost limitate, de aceea o parte din mărfuri și servicii se importau. Acest lucru a avut urmări benefice pentru bugetul de stat, însă în balanța comercială, a apărut deficitul comercial. [VERWILGHEN, M., 2004]

De obicei, volumul transferurilor bănești din străinătate balansa în jurul cifrei 30% din PIB. Transferurile mergeau în mare parte pentru consumul curent, investirea în educația copiilor și pentru servicii medicale. În perspectiva de lungă durată, transferurile bănești aveau urmări negative, printre care: susținerea artificială a valutei naționale, diminuarea exportului ș.a.m.d.

Cu toate acestea, transferurile bănești în Republica Moldova vor înceta dacă toate familiile se vor reuni în afara țării.

Unele dintre consecințele fiscale și bugetare ale emigrației sunt deasemenea:

1. Favorizarea creșterii economice prin reducerea sărăciei și reglarea dezechilibrelor de pe piața muncii, dar și prin investirea de către migranți ai banilor lucrați peste hotare în afaceri sau proprietăți mobile sau imobile din Republica Moldova;
2. Creșterea remitențelor, anual câte aproximativ 1,6 mld dolari SUA, care ajung circa la o pătrime din PIB-ul țării (după aceleași date oferite de studiul organizat de Nexus, 79% din migranții moldoveni aflați peste hotare trimit regulat bani acasă).[Anuarul statistic al Republicii Moldova]
3. Creșterea calificării migranților aflați peste hotare care ulterior revin acasă cu standarde europene a calității muncii.
4. Pe de o parte, în țara de origine rata șomajului scade și salariile cresc, migrarea forței de muncă reducând dezechilibrele de pe piața muncii.
5. Scade presiunea asupra bugetului de asigurări de șomaj și asupra sistemului de asistență socială din statul de origine.
6. Apar noi întreprinderi sau se redeschid cele vechi, datorită investițiilor emigranților.
7. Sumele de bani trimise în țară de către lucrătorii migranți consolidează baza de impozitare a veniturilor, determinând creșterea veniturilor bugetului de stat.
8. Tinerii devin dependenți de banii trimiși de peste hotare și astfel dispare dorința de a active în cadrul instituțiilor bugetare ale țării, ne-contribuind astfel la circuitul banilor în economie prin achitarea impozitului pe venit și a contribuțiilor de asigurări sociale.
9. În noile condiții economice în care cunoștințele și inovația au un rol decisiv pentru dezvoltarea economică, *transferul de cunoștințe și know-how* aduce beneficii semnificative. Pentru țările de origine transferul de cunoștințe se manifestă prin noile experiențe și abilități profesionale, prin noua cultură de afaceri și de muncă pe care lucrătorii migranți reîntorși le-au acumulat în țările economic dezvoltate și au de gând să le utilizeze în unitățile economice din țările de origine, contribuind astfel la creșterea productivității și a competitivității economice a lor și, prin urmare, la creșterea semnificativă a valorii adăugate.[UNDP]
10. Migrația internațională este importantă pentru cultivarea unei culturi antreprenoriale, în special pentru țări aflate în tranziție la economia de piață, cum este și Republica Moldova.

Pe de o parte, dacă nu este gestionată adecvat, situația migrației ar putea genera probleme majore pentru țară, printre care, dar nu numai, și pierderea forței de muncă cu calificare înaltă, reducerea creșterii și a productivității din cauza numărului mic de muncitori cu calificare înaltă, pierderea veniturilor fiscale din impozitarea muncitorilor și potențialul de inflație în unele domenii (spre exemplu cererea excesivă pentru terenuri și case duce la inflația artificială a prețurilor pentru acestea).

5. REMITENȚELE. IMPACTE POZITIVE ȘI NEGATIVE ASUPRA ECONOMIEI REPUBLICII MOLDOVA

Remitențele reprezintă veniturile remise de emigranți în mod continuu sau ocazional pentru a asigura, în mod prioritar, finanțarea nevoilor de consum curent, precum și achiziționarea de imobil, bunuri de consum durabil și dezvoltarea capitalului uman al membrilor familiei. Acestea sunt remise atâta timp cât se păstrează legăturile sociale între emigrant și familia sa / rude / prieteni. Fluxul acestora poate să se subțieze brusc, în cazul reunificării în masă a familiilor peste hotare, dezintegrării familiilor în urma separării soților, înstrăinării copiilor de părinți, etc.

Remitențele actuale ale migranților au, concomitent, **impacte pozitive și impacte negative** asupra dezvoltării economiei Republicii Moldova:

-Impacte pozitive.

Există o corelație pozitivă între primirea fluxurilor financiare legate de migrație și percepția unei persoane de a fi capabilă să-și acopere necesitățile de bază. Venitul familiilor cu migranți care trimit bani acasă este aproximativ de două ori mai mare decât al familiilor care nu primesc remitențe. Comparativ cu familiile fără fluxuri financiare de peste hotare, aceste familii alocă mai mulți bani din bugetul lor pentru procurarea bunurilor de consum (cum ar fi produsele alimentare și hainele), achitarea datoriilor și reparația sau construcția caselor.

Pe lângă aceasta, remitențele au avut un impact mare și pozitiv asupra stabilității macro-economice în Republica Moldova. Ele au contribuit la finanțarea deficitului comercial mare și în creștere al țării, au contribuit la consolidarea fiscală și au susținut valoarea valutei. Venitul remis de migranții moldoveni care lucrează peste hotare a atins punctul maxim în 2007, în proporție de 36% față de PIB. Remitențele reprezintă cea mai substanțială și stabilă contribuție în valută, comparativ cu investițiile străine directe, exporturi, împrumuturi și asistență externă. Ele au contribuit la majorarea bugetului prin intermediul TVA și al taxelor de import, dezvoltarea sistemului bancar și a serviciilor de intermediere financiară și sporirea capitalului oficial de rezervă. [Compendiul Statistic, 2017].

-Efecte negative:

Remitențele ar putea avea și un impact negativ, deși în cele mai dese cazuri ele duc la venituri mai mari ale gospodăriilor casnice pentru beneficiari. Un venit mai mare al gospodăriilor casnice este deseori acompaniat de o tendință spre cheltuieli mai mari ale gospodăriilor casnice, în special pentru bunuri de consum. Totuși, majoritatea bunurilor de consum din Moldova, cum ar fi aparatele electronice, nu sunt produse în țară, ci sunt importate de peste hotare.

Aceasta cerere sporită pentru importuri deseori duce la o creștere a prețurilor locale, inflație mai înaltă și dependență de importuri. Literatura sugerează că remitențele deasemenea generează o cultură a dependenței de „bani ușori” care reduce sau chiar elimină dorințele persoanelor, în special ale tinerilor, să participe în activități economice. Remitențele pot contribui la creșterea inegalității în bază de venituri între familiile care beneficiază de suport extern și gospodăriile casnice care nu au membri ai familiei peste hotare.

CONCLUZII

Migrația este un fenomen complex, cu o multitudine de efecte. Fenomenul are consecințe importante în societate la nivel economic, social, cultural și politic.

În Uniunea Europeană se recunoaște faptul că migrația legală poate fi un factor favorizant pentru creșterea economică, în condițiile în care este gestionată eficient și canalizată spre sectoarele deficitare.

Desigur remitențele trimise de diasporă au efecte pozitive asupra fiscalității și bugetului din Republica Moldova, vorbind despre faptul că acestea constituie o pătrime din PIB, investițiile din țară

cresc datorită înființării noilor întreprinderi, scaderii ratei șomajului din țară, sumele de bani trimise în țară de către lucrătorii migranți consolidează baza de impozitare a veniturilor, determinând creșterea veniturilor bugetului de stat.

Însă cea mai mare pierdere pe care o are Republica Moldova este faptul că populația se reduce considerabil, iar la moment populația rămasă fiind preponderent îmbătrinită.

Dacă pînă la etapa actuală, guvernarea și structurile sociale se bucurau de creșterea veniturilor pe seama emigranților, consider că în timpul apropiat nici acest factor nu va mai fi prezent în economie, datorită faptului că populația fiind conștientă de acest lucru, refuză definitiv la cetățeniile moldovenești și se stabilesc definitiv cu traiul în alte țări, luând împreună cu ei întreaga familie, fapt demonstrat că din anul 2018 remitențele scad cu o rată de 0,6%, iar din anul 2017 peste hotare au fost înregistrate peste 80000 de nașteri ale copiilor conaționaliilor noștri, deja fiind cetățeni străini.

Legătura dintre schimbările demografice și economice privind migrația este și va continua să fie o problemă importantă a Republicii Moldova în viitorul apropiat.

Instituțiile de stat se bazează pe cetățenii moldoveni plecați, pentru că aduc un aport semnificativ la buget, însă ar trebui să se orienteze spre alte strategii de creștere economică a republicii, întrucît conform unui sondaj elaborat unicele lucruri pe care le pot face emigranții sunt: să trimită bani pentru necesități casnice (41,6%), să trimită bani să lanseze o afacere (20,9%), să promoveze imaginea țării peste hotare (5,2%), să apere interesele Moldovei peste hotare (5,1%), să ajute țara în moment de criză (4,6%), să trimită bani să investească în afacerea pe care o are (4,1%), să creeze legături / relații culturale cu oamenii din alte țări (3,6%), să trimită bani să doneze bani pentru proiecte comunitare (2,4%), să cumpere produsele moldovenești de export, fiind peste hotare (2,1%), să rămînă politic activi (1,3%), altceva (9,2%).

Economiile și societățile statelor membre vor continua să aibă nevoie de lucrătorii migranți și să profite de forța de muncă ieftină oferită de aceștia, oferind salarii care totuși fiind în medie de 4-5 ori mai mari decît salariul mediul pe economie în Republicii Moldova. În plus, previziunile arată o tendință de creștere a migrației. De aceea, este nevoie de o abordare comună a problematicii managementului migrației și armonizarea politicilor privind migrația ale statelor membre.

BIBLIOGRAFIE

MANUALE, LUCRĂRI DIDACTICE, MONOGRAFII

1. DADUSH, U., *Banca Mondială, dezbateră internațională cu tema „Relația de cauzalitate între procesul migrației și dezvoltarea la nivel global”*, Bruxelles, 2004.
2. Iurie MORCOTÎLO, Alexandru FALA, *Aspectul migrațional în securitatea economică a Republicii Moldova, Analiza instituțională*, Chișinău 2014.
3. MAREAU, F., *Dezbateră internațională cu tema „Relația de cauzalitate între procesul migrației și dezvoltarea la nivel global”*, Bruxelles, 2004.
4. VERWILGHEN, M., *Dezbateră internațională cu tema „Relația de cauzalitate între procesul migrației și dezvoltarea la nivel global”*, Bruxelles, 2004

RESURSE ELECTRONICE

5. Compendiul Statistic al *Profilului Migrațional Extins al Republicii Moldova* pentru anii 2014-2016, Chișinău 2017. http://bma.gov.md/sites/default/files/media/cs_pme_2017.pdf
6. Anuarul statistic al Republicii Moldova. <http://statistica.gov.md/>
7. MoldStreet. Adevărul despre (em)igrație sau care date statistice citesc politicienii moldoveni, 2018. <https://www.mold-street.com/?go=news&n=7779>
8. United Nations Development Program. *Mainstreaming Migration into National Development (Phase I-II)*. <https://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/projects/Mainstreaming-Migration-into-National-Development.html>